

בעניני התענית ובחוקותיהם לא תלכו - שיעור 938

- I. אכילת בשר כליל התענית -** עיין בבאר היטב (תק"פ - י) תעניתים יחידים אלו הראוים להתענות אין אוכלים מבשר ויין כלילה שלפניהם אמנם בקיץ שאוכלים קודם הלילה אין צריך להחמיר ועיין באג"מ (ה - קס"ח) שהתיר במקום צורך לעשות חתונה כליל התענית כשיטת הבעל המאור (תענית י"ח) שאין אומרים ענוו כלילה משום שהתענית מתחיל מבוקר ודלא כהרי"ף ורש"י והרמב"ן הסוברים דהתענית מתחיל מבערב מ"מ אולי למי שאינו צריך לאכול בשר אין להתיר וכן לכאורה לשאר דברים כגון בר מצוה סעודה שלא בזמנו וכן סעודה במסעדה לתענוג בעלמא וכן ריקודין ומוזיג ושאר דברים של תענוג אין נכון לעשותן כליל התענית כל שכן ביום וכ"כ השו"ת אבן ישראל (ז - כ"ח) דאף דאין כמה דברים מבוארים בפוסקים מ"מ מסתברא לאסור וכ"כ הפסקי תשובות (תק"י - ח) דלא לאכול בשר כליל התענית וגם חולה שהותרה אכילתו אין לאכול בשר ויין בתענית ועיין בפסקי תשובות (תקל"ח - אות 5) דבתענית יחיד כמו בה"ב אין לאכול בשר במוצאי התענית אבל לא בתענית המפורש בקבלה חוץ מתשעה באב שיש מנהג טוב שלא לאכול בשר ויין ועיין באג"מ (ג - פ"ח) שהתיר לאכול בשר כליל התענית ציבור וגם במוצאי התענית חוץ מת"ב ואבאר
- II. המתענה בתענית יחיד** כמו בח' בטבת שנכתבה התורה יונית בט' בו ולא נודע איזו היא הצרה שאירע בו (תק"פ - ה) וכדומה והמפרסם עצמו לאחרים שהוא מתענה הוא נענש על כך (תקס"ה - ו) שעושה רק להשתבח ולהתפאר את עצמו ועיין בקובץ מבקשי תורה (דף ת"ר) במעשה ברב אליהו לאפיאן באחד הימים שבהם היה מתענה ונתכבד בכוס לחיים ואבאר (תקל"ח - ה)
- III. חתונה שכליל י"ב טבת אם צריכין החתן וכלה להתענות בי"א** אף שהתענו בי' בטבת - עיין באג"מ (ה - קס"ז) שכתב שצריכים להתענות בי"א גם כן וראיה מהמג"א (תקע"ג - ה) שכתב דבימים שבין יו"כ לסוכות אף שהם מהימים שאין מתענין מ"מ מתענה חתן כיון שאינו מהגמרא ומשמע שאף למחרת יו"כ אף שהתענה אתמול ביו"כ וצריך לומר דבחתן חוששין אולי עבר במזיד איזה חטא בי"א בטבת שלא נתכפר בו וצריך להתענות בי"א
- IV. לבלוע כדורים בערב התענית כדי שישקיט הרעב בהתענית** עיין בשו"ת חלקת יעקב (ב - נ"ח) דמעיקר הדין אין איסור בדבר מ"מ צריך להיזהר שנעשה הדבר בתכלית הכשרות בלי איזה חשש תערובת איסור דלחולה יש להתיר אבל לא לאדם ברי ודלא כהאג"מ (ד - קכ"ה)
- V. אם מותר ליגע במאכלים בתענית ציבור -** עיין בתה"ד (קמ"ז) בשם גאון אחד דטוב ליזהר דאיכא למיגזר כמו חמץ דילמא אתי למיכל מ"מ יש לחלק דתענית אסור בכל מיני מאכל ומשתה משא"כ חמץ לכן החמיר יותר וכ"כ המג"א (תרי"ג - ח) חילוק זה ופסק הרמ"א דמותר ביוה"כ ליגע באוכלים ומשקים ליתן לקטנים והט"ז (סק"ח) כתב דשאני יוה"כ דאימת הדין עליו משא"כ חמץ בפסח וע"ז כתב הפמ"ג (מ"ז - ח) דבשאר תעניתים אסור ליגע במאכלים שלא לצורך כחמץ בפסח דאסור אף בשל עכו"ם דאין כאן ההיתר של אימת הדין וכן משמע מהמרש"ם (דעת תורה תקמ"ט - ה) וע"ש (תרי"ג - י) וכ"כ הכף החיים (תרי"ג - י"ג) ולכן ה"ה ליגע במאכלים בתענית הוא דרך חשש ולא דרך גזירה וכ"כ המהרי"ל לאיסור ועיין במ"ב (סקל"ז) וכן בשו"ע הרב (תרי"ח - ט) להיתר
- VI. ג' התעניתים חוץ מט' באב מותרים ברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה** וא"צ להפסיק בהם מבעוד יום (תק"ג - ז) ובעל נפש יחמיר בכולן כמו בט"ב חוץ מנעילת הסנדל ותש"מ אם ליל טבילתה (מ"ב ו) ודעת השל"ה דבעל נפש צריך להפסיק מבעוד יום ואפשר דיש להחמיר בי"ז בתמוז ובעשרה בטבת כמו מר"ח עד התענית (א"ר ופמ"ג שהובא בבה"ל תקל"ח - ד"ה מר"ח) ועיין בדעת תורה (תקל"ח - ז ד"ה וע"ש) דאין לנהוג בימי התענית האיסורים של מר"ח עד התענית כמו כיבוס ותספורת ובשר ויין כליל התענית וטעות דפוס בא"ר ע"ש
- VII. רחיצה בחמין ביום התענית -** עיין בשער הציון (תק"ג - ח) דהביא הפמ"ג דאסור בחמין אבל מותר בצונן וקשה לדבריו דצריך להיות אסור אפילו בצונן מדין מר"ח עד התענית ולכן יותר טוב לרחוץ בחמין כלילה או בפורשין ביום (ד"ע) ואפשר דשאני מקוה דאין נוהגין איסור כנגדו אפילו ביום בחמין
- VIII. רחיצת הפה במים יש להתיר במקום צער** רק שיזהר ביותר לכפוף ראשו ופיו למטה ובמקום צער גדול מותר אפילו בט' באב (מ"ב תקס"ז - י"ח) וכן מותר לצחצח השיניים במברשת במקום צער (שו"ת מנחת יצחק ד - ק"ט)

- IX.** יש מחמירים שלא לשמוע כלי זמר ונגינה אפילו בטייפ (פסקי תשובות תק"י - ו בשם הקיצור שו"ע) וה"ה ריקודין כמו מ"ח עד התענית
- X.** בתספורת וכיבוס בגדים יש להחמיר אם יש דין מ"ח עד התענית מ"מ צ"ע בזה
- XI.** תרופות מותר לחולה ואם צריך לבלוע במים צריך לעשותו מר (אג"מ ג - ה"ב) ואין להתיר במים אלא באופן שאם לא לקחתה יגיע למי שפטור מהצום
- XII.** חולה וכל מי שפטור מן התענית הותרה לגמרי ואין צריך לצום תענית שעות אף אם יש ביכולת לצום שעות (תק"ד - ו) ומיהו נוהגין להתענות והמקיל לא הפסיד וכ"כ הערוך השלחן וע"ע במ"ב (י"ד) שצריך לצום תענית שעות
- XIII.** קטנים אפילו בן י"ב שנה אינו מחויב לצום תענית שעות מ"מ ראוי לחנכם שלא יאכלו רק כדי קיום הגוף ולא ממתקים ושאר מיני עינוגים ואם לקחם מעצמם אין צריך למחות (מ"ב תק"י - ה)
- XIV.** עוברות ומיניקות שמצטערות הרבה אין להתענות בג' התעניות אלא שנהגו להחמיר (רמ"א תק"י - ה) ואם מרגשת חולשה אין להחמיר (מ"ב ג) ויש מקילים אפילו אינן מצטערות ויש מקילים בכל הנשים שיכולין ללדת עוד וצ"ע בקולות אלו
- XV.** תפלת עננו לחולה או קטן - עיין בבה"ל (תקס"ה - ד"ה זין) דיחיד שאינו מתענה אין לומר עננו בשום פנים כהמאמר מרדכי ודלא כהב"ח אמנם המ"ב (תקס"ח - ג) כתב שמי שאכל יכול לומר עננו ביום "התענית הזו" ועיין בשו"ת שבט הלוי (ה - ס - ז) שמתרין דבסימן תקס"ח מיירי ששכח ואכל ועיקר התענית עוד עליו ובסימן תקס"ה מיירי שאינו מחויב בהתענית ולכן כן העיקר לקטן ולחולה דאינם אומרים עננו
- XVI.** לעולה לתורה אין לקרות למי שאין בדעתו להשלים התענית (מ"ב תקס"ו - כ) אבל לשחרית מותר אם היום בלאו הכי צריך לקרות בתורה ויש מחמירין דיש חשש ברכה לבטלה ויש מקילין דהברכה מפני כבוד הציבור (מ"ב כ"ה) אמנם דעת החת"ס (ק"ז) דתענית ציבור הרי הוא יום שחייב בקריאת התורה ואפילו אין כלל מתענים חייבים לקרות בתורה ומ"מ ספק ברכות להקל ולכן צריך לקרות דוקא המתענים וה"ה להבעל קורא לקרות ויחל אמנם להוצאה והכנסה ולהגבהה ולגלילה מותר לתת למי שאינו מתענה (פסקי תשובות תקס"ו - ז)
- XVII.** אכילה קודם עלות השחר ולא דוקא אלא חצי שעה קודם אם ישן שינת קבע אינו אוכל אא"כ התנה לאכול ולשתות מקודם וא"צ תנאי אם רגיל לשתות אחר השינה (מ"ב פ"ט - כ"ז)
- XVIII.** התשובה היא העיקר ולא התענית - עיין ברמב"ם (תענית ה) דעיקר מטרת הצום כדי לפתוח דרכי התשובה ועיין במ"ב (תקמ"ט - ה) דאין התענית אלא הכנה לתשובה ואותם האנשים שכשהם מתענים עוסקים בדברים בטלים תפשו הטפל והניחו העיקר וכ"כ הגר"ח מבריסק אם אין תשובה חסר בקיום עיקר חפצא דצום ולכן לא רצה לגזור צום עבור אחינו בני רוסיא ולא להקל באנו על כח התענית אלא להחמיר בחיוב תשובה ולפי"ז אף האנשים הפטורים מלהתענות אינם פטורים מחיוב התשובה שיש על כל הציבור ועוד הג' תעניות בזמנים אלו הם מנהג (רמב"ם ה - ה) אמנם התשובה היא מצות עשה בכל עת (תשובות והנהגות ג - ק"ד)
- XIX.** בענין תשובה - עיין באג"מ (ה - קט"ח) בענין תענית יחיד דעיקר דיני התשובה שהוא להצטער על זה שאירע להם חטא ולהתודות בפה בצנעא ולקבל להיזהר ביותר שלא יארע עוד זה החטא אבל להתענות אינו חיוב גמור ואין ראוי להחמיר בדורינו שהם תשושי כח אבל ודאי טוב להרבות בצדקה כי צדקה ודאי הוא כפרה וצדקה זו לא יהיה מדמי מעשר ואם אינו עשיר לא יפחות משני סעודות שמשלמין ברעסטאראן במה שרגיל לאכול ולעשיר חצי מקחו של כבשה שמינה וזה על דרבנן שיכול לבוא לידי חיוב חטאת ועל חיוב חטאת כפי מה שקונים הפחות שבכבשים באותו זמן לעני דלעשיר יש ליתן כפי כבשה שמינה כרבי ישמעאל בן אלישע על פנקסו (שנת י"ג:)
- XX.** לכן יש חיוב על כל אחד ואחד לקבל עליו לתקן רק דבר אחד כמו בלימוד התורה או בתפלה או בגמילת חסדים וכדומה ורק דבר קטן שהוא בטוח שיכול לקיים ויהיה לו ולכל משפחתו ולכל קהל ישראל לזכות גדול להביא הגואל צדק במהרה בימנו
- XXI.** יש מקום להקל בעניני ניטל שהרי יש כמה מנהגים י"א דלא נהגו מנהגי ניטל כלל וי"א שנהגו בכ"ה בדצמבר וי"א שנהגו בו' בינואר וי"א שנהגו בז' בינואר ולא גרע מספק מנהג לקולא ועיין בשו"ע (י"ד קי"ב - ה) דחתיכת איסור דרבנן שנפלה לאחת מהקדירות ואינו ידוע לאיזה תולין להקל ועיין בשו"ע (שד"מ - ה) דההולך במדבר ואינו יודע מתי שבת

דאין חוששין לתחומין שהוא מדרבנן ולא דמי לענין עיירות המסופקות לענין קריאת המגילה הגם שהוא ספק דדבריהם והו"ל למיזל לקולא ולפוטרו לגמרי ממגילה מ"מ התם מבטל ממנו מקרא מגילה לגמרי שחייב לקיימה בקום ועשה אמנם המנהג ניטל רק בשב ואל תעשה ואם נפל ספק מתי הוא יש סברא להקל בדרבנן ולא לנהוג ויש מיעץ ללמוד ספרי מוסר להתדבק בבוראו כהמנחת אלעזר וע"ע בנטעי גבריאל (חוכה) ולכן עביד כמר עביד כמר עביד

XXII. כללי ענין דובחוקותיהם שאיסור זה נאמר בשני אופנים האחד הוא בדברים שאין טעמם נגלה כגון דברים תמוהים או דברי ניהוש שמנו חכמים בכלל דרכי האמורי וזה לשון חוקת העמים והשני הוא בדברים שיש בהם משום פריצות (תוספות ע"ז י"ח - ד"ה ו"א) ויש מן הראשונים דסוברים שעיקר האיסור אינו אלא בדברים שהם לעבודה זרה שלא ידמה להם בדברים המיוחדים לכומרים אלא שהדבר מתפשט מדברי סופרים להרבה דברים שאינם ממיין זה (ר"ן סנהדרין ג' 3:) ויש שכתבו בדעת הראשונים שמן התורה אינו אסור אלא בעושה להתדמות וחכמים גזרו אף באינו עושה להתדמות ושדברים שמנו חכמים בכלל חוקות הגוים אסורים מן התורה אף באינו עושה להתדמות (שו"ת דברי חיים שהוצא זלניקלופדיה תלמודית)

XXIII. בדבר לעשות איזה שמחה בימי חג של נכרים עיין באג"מ (ה"ע 3 - י"ג ד"ה "ויזכר") דאם הוא חג מצד אמונתם אם בכוונה מחמת שהוא יום איד אסור מדינא ואם בלא כוונה יש לאסור מצד מראית העין וסעודת מצוה כמילה ופדה"ב יש לעשות שהיא סעודה המחוייבות אבל סעודת בר מצוה ונישואין יש לקבוע לכתחלה על יום אחר (משמע אפילו הוא בו ביום)

XXIV. אם יש איסור דובחוקותיהם לא תלכו בהליכה לטיאטרון ואצטדיון שמשחקים בספארט עיין באג"מ (יו"ד י"ח - ה) דדוקא כשהוא חק להעכו"ם לעשות איזה דבר בעלמא אף דברים בעלמא שלא ידוע טעמם כדאיתא ברמ"א (יו"ד קט"ח - ה) יש לאסור אבל רוב המדינות שבהן נמצאים טיאטריאות ואיצטדיאות לא שייך להלאו דובחוקותיהם לא תלכו אלא הם מאיסור ליצנות וביטול תורה גם עוד איסור גדול יש דמגרי יצה"ר של עריות בנפשיה דרובן בהן דברי ניבול פה והפתה לעריות

XXV. אם מותר לשלוח מתנות לעכו"ם ביום חגם

(א) עיין בתרומת הדשן (סימן ק"ס) שכתב דביום שמיני לניתל כשמתחדשין להם השנה יש ליזהר שלא ישלחו ממש באותו יום אלא יום הקודם ואם אירע שחל בשבת שלא יוכל לשלוח בו נראה דא"צ ליזהר מלשלוח ביום עצמו דאי יאחר תהוי ליה איבה וכן פסק הרמ"א (קמ"ח - י"ג)

(ב) עוד כתב הרמ"א (סג) דאם נכנס לעיר ומצאם שמחים ביום חגם ישמח עמהם משום איבה דהוי כמחניף להם ומ"מ בלא איבה ירחיק מלשמוח עמהם ושמעתי מרב דוד פיינשטיין בענין איסור שמחה שעושים לעוסקי משרדים שיכול להכנס לזמן קצר ולצאת

XXVI. המכנה עצמו בשם של גוים יש מן האחרונים שכתב שיש בו איסור משום חוקות הגוים (שו"ת מהר"ם שיק יו"ד קס"ה) ויש שכתב שדוקא אם מכנה עצמו בשם של גוים אסור אבל אם מתרגם שמו העברי ללשון אחרת מותר (שו"ת צפנת פענח רע"ה)

XXVII. השתמשות בכול דואר (postage stamps) שנכתב עליהם מעניני חקות הגוים עיין ברמ"א (קמ"ח - ה) דצורה שמשתחווים לה דינה כדין צלם של ע"ז ואסורה בהנאה כלי ביטול אבל צורת שתי וערב שתולין בצואר לזכרון אינה נקראת צלם של ע"ז ומותרת בהנאה אמנם הש"ך (סק"ו) הגיה עליו שזהו דוקא כשירוע בודאי שלא השתחוו לה וספק דאורייתא לחומרא וכ"כ הריטב"א (ע"ז מ"ג): דצורת שתי וערב שרגילים הגוים לצייר בכלי כסף מותרים אע"פ שצורת שתי וערב נעבדת להם דהם אין עובדים אלא לצורת שתי וערב שטימא הגלח וזהו טעם ההיתר שמשתמשים במטבעות שיש עליהם שתי וערב וזה רק לזכר בעלמא עושין אותן ועיין בשו"ת שואל ומשיב (ג - ט"ה) שנשאל אודות יהודי נכבד שקיבל מהמלך מדלייה בצורת שתי וערב וגם בשו"ת לב חיים (ג - ק) שכתב שאינו נכון לענוד המדלייה תמיד אלא בעת שנכנס לארמון המלך ובצאתו יסירנה מיד ולכן אין איסור הנאה בדבר וכ"ש השתמשות בכול דואר שנצייר עליו מעניני חקות הגוים שאין עליו שם ע"ז והמחמיר תע"ב

XXVIII. לענין גילוח הזקן - עיין באג"מ (יו"ד 3 - ס"ה) ששמע שאין חוששין כלל לאיסור של חוקות הגוים וכתב דמשום לא ילבש גבר כלי אשה ג"כ אין לחוש דהאיסור הוא שלא יעשה כמעשה שעושות הנשים והן לא עושין גילוח הזקן ורק העברת שער בית השחי ובית הערוה יש איסור וע"ע בשו"ע (ע"מ - ה)